

Год. V.

Број 11.

НЕДЕЉНИ ЛИСТ ЗА ЦРКВЕНО-ПРОСВЕТНЕ И АВТОНОМНЕ ПОТРЕБЕ
СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ МИТРОПОЛИЈЕ КАРЛОВАЧКЕ.

СА БЛАГОСЛОВОМ СВЕТОГ СИНОДА.

ВЛАСНИК:

УРЕДНИЦИ:

Њ. Светост Српски Патријарх Георгије.

Протојереј Јован Јеремић и Сава Петровић.

У Новом Саду у недељу 12. марта 1895.

К' питању: Треба ли „второбрачне“ пред венчањем питати, имаду ли искрену и сталну вољу ступити међусобно у брак?

(Наставак).

Да је зарука већ инволвирала пристанак на брак и да је византијско државно законодавство све више и више давало правни значај црквеном обручењу, види се најбоље из *повеле* цара Алексија Комнена, која је издана мјесеца јуна 6692., која се налази још од почетка XIII. вијека у свима рукописима Кормчаје, а у штампаној Кормчаји изложена је у 43. глави. Ова повела има врло велики значај и по своме садржају и по својој вриједности у историји форме закључка брачне везе, како у грчкој цркви, тако и у словенским православним црквама. У тачци I. говори између осталог: „Ако је обручење закључено обичним обредима, и ако је био састављен договор, и послеје тога приближило се вријеме да се освети молитвословљем, а одређене молитве обручења нијесу биле прочитане од свештенослужитеља, онда тако обручење не

треба сматрати ф. ктичним и правилним“. Под т. 2. вели између осталог, да договори у недовољном узрасту нијесу законите заруке, него да су прости и обични договори. У т. 3. говори: „Ко се усуди свршити обручење прије законитог времена и без свештеног благослова . . . то се писац, који је написао договор обручења, лишава свога звања“. Овако гласе и касније одредбе грчких цара у овој ствари. — Код Грка је дакле брачни договор и уговор, изјава момка и девојке на брак у присуности свештеника, родитеља, старатеља и сродника усмено и писмено,²¹ претходила молитвама при обручењу и у црквеном обреду обручења манифестира се овај договор у ријечима: „*Ὁρθοχαιετσα ρακx κοχijj. . .*“ и у мијењању претења

²¹ Испов. Арменопула књ. IV.; Начатки црк. права од Ј. Јовановића § 168.

од стране кума (свједока). Ово је онај „*anulus prociubus*“ код грађанске заруке, а овдје симболични залог вијерности. Сами дакле акт заруке, нарочито док се зарука обашка вршила, био је израз и потврда пристања на брак момка и ђевојке. Грци дакле нијесу сматрали за потребно, да унесу у обред обручења и вјенчања ону формулу. Тако је то било све до новијег доба и код православних Словена, који су с' вјером примали и праксу грчке цркве.

Какав је био у историји чин и устав при обручењу и вјенчању у Русији, може се видјети из службеника и требника руком писаних, који су кроз вијекове сачувани, почињући са XIII. вијеком а завршујући са онима XVII. вијека старе штампе. Велика збирка рукописних чинована при обручењу и вјенчању налази се у библиотекама: Софијској, Кириловској, духовне академије у Петрограду, синодалној у Москви и публичној у Петрограду. Људи, који су имали у рукама ова рукописна чинована (неки су прегледали до 90 њих), која су састављена од XIII. до укључно XVII. столећа, увјерили су се, да је у старој Русији било три редакције чина вјенчања: кратка, средња и опширна. Разлика између ових редакција састојала се у количини молитава и обреда. Чин обручења остао је по своме саставу непромјенљив. У току времена множила су се и правила, која су унашана у требнике као руководство за свештенике при обручењу и вјенчању. У словенским требницима, који су штампани при крају XVI., а у почетку XVII. вијека ради употребе у српској,²² бугарској и југозападној руској цркви, смјештени су читави *помоканони* о браку. И поука жениху и невјести јавља се већ у XVI. вијеку, дакле прије него она формула. — Професор М. Горчаков пише:²³ „Ми имали возможность пересмотрѣть до сотни рукописных службениковъ и потребниковъ древней Россіи и многіа московскіа изданія требниковъ XVII. в. и ни въ одномъ изъ нихъ не нашли указанія чтобы священникъ при обрученіи или вѣнчаніи спрашивалъ брачующихся, по вольному ли изволенію вступають они въ бракъ“. Он тврди, да је у почетку XVIII. вијека под утјецајем 50. главе Кормчаје унесена у руске требнике у чин вјенчања²⁴ формула: „Имаши ли

имѣрекъ произволеніе благое...“

Колико је руски синод давао важности *узвѣрности сагласности* жениха и невјесте, види се из одредбе његове од 25. августа 1798. — Ова одредба гласи: „Бракъ вѣнчанный безъ дозволенія приходскаго священника, безъ обыска обрученія и съ опущеніемъ нѣкоторыхъ церковныхъ обрядовъ, но записанный въ метрическіа книги и совершенный по взаимному согласію сочетавшихся, отъ котораго всего волѣе зависитъ и тайнство браковѣнчанія, признанъ дѣйствительнымъ, потому что несоблюденіе порядка совершенія къ брачующимся не относится, а состоитъ въ всемъ виною вѣнчавшій священникъ“.

Вели се, да је формула, о којој је ријеч, унесена у руске требнике у чин вјенчања (првобрачних), почетком XVIII. столећа, утјецајем 50. главе Кормчаје књиге, и то првога дијела ове главе, који говори о обручењу и вјенчању. А откуда је потекао садржај првога дијела 50. главе штампане Кормчаје? — К. А. Неволин у својој „Исторіи російскихъ гражданскихъ законовъ“,²⁵ говорећи о 50. глави *штампане* Кормчаје, примјеђава, да се у оваком облику не налази у *рукописима*. За овјем наставља: „Први дио главе, у којој се говори о суштини, условима и реду, којим се свршава брак, састављен је или у западној Русији, или најпослије од научника, који су тамо добили своје образовање“. Ово своје мишљење потврђује Неволин овом примједбом: „Въ первой части 50-й главы говорится: *Вещь сіа тайны есть мужъ и жена, въ пріобщеніе брака честно, кромѣ всякаго препатія правильнаго, совокупитъся изволюющіи. Форма, сіестъ образъ или совершеніе ея, сѣтъ словеса совокупляющихся, изволеніе ихъ внутреннее, предъ іереемъ извѣщающая*“.²⁶ „Выраженіа: *вещь тайнства* (materia. sacramenti), *форма тайнства* (forma sacramenti), и самое различеніе между *вещію* и *формію* тайнства принадлежитъ схоластической богословіи“. — Да је садржај првога дијела 50. главе Кормчаје поријеклом из јужне Русије, потврђују и други руски писци. *Богдановъ* са

жніа предположило было установитъ, чтобы приведенные вопросы давались предъ обрученіемъ; но примѣненія ихъ въ требникахъ из чина вѣнчанія въ чинъ обрученія не послѣдовало“.

²² Полное собраніе сочиненій, СПб. 1858. т. III. стр. 140.

²³ Ово исто у „Назатки церк. права“ од Ј. Јован. § 173.

²² Требник штампан у Горажду 1531. и Милешеву 1546.

²³ Спом. дј. стр. 333.

²⁴ На стр. 334. у пр. 1. пише: „Въ пунктахъ Зло-

свијем јасно доказује у листу: „Руководство для сельских пастырей“,²⁷ да је извор првога дијела 50. главе Кормчаје књиге *требник кијевскога митрополита Петра Могила*, а Петар Могила, да је први дио главе свога Требника: „О тайнѣ супружества“ саставио по римском, и то по пољском требнику који је издан при Сигисмунду III., и да је садашњи пољски требник *Rituale... ex rituali synodi provincialis per-ticovensis depromptum*, веома сличан ономе, што је издан при Сигисмунду. — О одношају првога дијела 50. главе штампане Кормчаје читао је свој реферат год. 1876. у московском „археологическомъ обществѣ“ познати научник професор А. С. Павловъ, и испоређивао словенски текст са латинским оригиналом.

Дакле први дио 50. главе Кормчаје, у којој су изложена упутства и правила за свештенике о: реду, условима, времену и мјесту вјенчања бракова, саставио је кијевски митрополит Петар Могила, кад је приређивао за штампу свој требник. При израђивању овога дијела, о обручењу и вјенчању бракова, узео је за образац одломак: „De sacramento matrimonii“, који се налази у пољском римокатоличком требнику (*Rituale*), који је издан за владања Сигисмунда III. — Али овај одломак пољскога требника о браку није ништа друго, већ була папе Павла V. (1605 - 1621), коју је овај папа издао пред из-

дањем свога требника 1614. год. као руководство за све крајеве римокатоличке цркве, и то на основу одредаба тридентскога сабора, које су створене услјед тога, што су се тада у западној Јевропи преумножили били *тајни бракови*, који су врло често склапани против воље брачника и без икаквих свједока, осим родитеља њиховијех, који су то највише удешавали по својој вољи. — Ну Петар Могила је доцнио, дијелом и измијенио нека мјеста у були папе Павла V., и удесио њен садржај према учењу и пракци православне цркве. Неке је дијелове са свијем оставио, као н. пр. правило о благослову *другога* брака.²⁸ А састављачи Кормчаје књиге, кад су преносили први дио одломка „О тайнѣ супружества“ из требника Могилина, изоставили су што шта и измијенили граматичке облике неких ријечи у требнику. Петра Могила „О тайнѣ супружества“ прешло је касније већим дијелом у све кијевске и виленске требнике, дчим је у Москви требник Могилин мање познат и мање примљен био.

²⁸ у *Romanum Rituale Pauli V.* (pag. 202—204), између осталог пише: *Caveat etiam parochus, ne quando conjuges in primis nuptiis benedictionem acceperint, eos in secundis benedicat, sive mulier, sive etiam vir ad secundas nuptias transeat. Sed ubi ea viget consuetudo, ut si mulier nemini nunquam nupserit, etiam si vir aliam uxorem habuerit nuptiae benedicantur, ea servanda est. Sed viduae nuptias non benedicat, etiam si ejus vir nunquam uxorem duxerit.*

²⁷ *Kievsk* 1860. Nro 47. стр. 297.

(Свршиће се).

СМРТ ГРЈЕШНИКА И СМРТ ПРАВЕДНИКА.

Проповијед Масиљонова.

С француског превео Јован Узелац.

Блжени мртвин оумирајућин ѿ Гдѣ. Апок. XIV, 13.

Страсти људске имају увијек нешто чудновато, непојмљиво, загонетно. Сви људи желе живити; они сматрају смрт као последње зло; све њихове страсти вежу их за живот; а ипак те страсти гоне их без престанка према смрти тој, које се толико плаше; и тако изгледа, као да живе само зато, да се журе умријети. Они себи обећавају сви, да ће умријети смрћу праведничком; они се надају, или то желе. Па како се не могу похвалити, да су бесмртни на земљи, они мисле, да ће се те страсти, које их заиста

каљају и заробљују, бар прије последњег момента тога угасити. Они себи представљају судбину грјешника, који умре у грјеху своме, и у божјој мржњи, судбином грозном, па ипак они себи сами припремају судбину таку, мирно и спокојно. Та грозна граница људског живота, а то је смрт у грјеху, њих страши и плаши; а ипак ступају весело као безумна поигравајући путем, који их тамо води. Залуд нам је казати им, какав живот така смрт: они хоће да живе као грјешници, а ипак да умру као праведници.

Дакле, браћо моја, нећу данас, да вас изведем из заблуде тако обичне и тако крупне (то ћемо

оставити за други случај); већ да вам се смрт праведника прикаже тако пријатном, тако жеље достојном, а смрт грјешника тако грозном, хоћу да вам предочим једну и другу; те да према једној и другој пробудим вашу жељу и ваш страх. А пошто умирате на један од ова два начина, нужно је, да вам изближе прикажем приказ, да гледајући на грозну слику грјешне и утјешљиву слику праведне смрти, можете унапријед знати, која вас од те двије судбине чека, те да се одлучите за једну или другу, а да вам одлука буде угодна.

У слици умирућег грјешника, видићете ви, гдје свршује напосљетку свијет, са свим својим уживањем и славом; а у описивању смрти праведника, ви ћете увидити, докле води врлина са свима мукама њеним. У једној видићете свијет очију грјешника, и тај ће вам се указати празан и одуран; приказаше вам се са свим друкчији, нег што вам се данас чини! У другој видићете врлину очију издишућег праведника, која ће вам се приказати великом, поштовања достојном! У једној разумјећете сву несрећу душе, која је живила у забраву на Бога; у другој појмићете срећу душе, која је живила само њему да служи, само њему да угоди. Једном ријечи, приказ смрти грјешника, побудиће у вама жељу, да живите праведно, а слика смрти праведника улиће вам свети неки страх од смрти грјешника.

I. ДИО.

Залуд нам је, да удаљујемо од себе слику смрти, кад нам се сваки дан приближује. Младост пролази, године се журе; као што каже св. писмо, попут вода, које теку у море, и које се не повраћају више к извору своме, ми се спуштамо нагло у бездан вјечности, гдје за увијек заронивши, не враћамо се више на ноге наше, да се још покажемо на земљи: **како вода низ-ходаца на земљу, тако не сокеретса.** (2. царств. XIV. 14.)

Знам, да говоримо сваки дан о краткоћи и неизвјесности живота. Смрт наших рођака, нас самих, наших потчињених, наших пријатеља, наших господара, честа нагла, увијек непредвиђена, пружа нам хиљаду помисли и размисљања о пролазности и ништавости свега земаљскога. Ми говоримо без престанка, да је свијет ништа, да је живот сан, и да је сасвим неумјесно толико се мучити за оно, што тако кратко траје; ал то је само говор а не осјећај; то је само обични

говор, који се у исто доба заборавља.

Сад, браћо, створите себи овдје доле судбину по вашој вољи, продужите дане ваше у духу своме, по жељи вашој, ја ћу вам пуштити, да се наслађујете том слатком илузијом. Ал ипак морате се држати пута, којим су пошли ваши стари; и ви ћете видети напосљетку, да ће доћи дан, за којим вам ниједан други неће сванути више; а тај ће дан бити, дан ваше вјечности: сретни и блажени ако умирате у Господу; несретни ако умирате у вашем грјеху. Само вас једна од те двије судбине чека: биће само на десно или на лијево, козе или овце, у коначном суду свију људи. Уздишите дакле, кад вас призивам постељи смрти ваше, кад вам прикажем ондје двоструки приказ тог последњег часа, тако грозног за грјешника, тако утјешљивог за праведника.

Велим, грозног за грјешника, који успаван са празним надама, да ће се обратити и поправити, долази ипак последњем моменту томе, пун жеља, празан добрих дјела, једва познавајући Бога, коме може пружити само своје грјехе и бол, јер види, да се свршује дан, ког је он држао вјечним. Онда, браћо моја, велим, да ништа не може бити грознијега од положаја овог несретника, у последњим часовима живота његова, и кад би могао он с које стране, којој обраћа дух свој, било да призове прошлост, било да посматра све што се збива пред његовим очима, било да допре до оне страшне будућности, којој је тако близу; све то на што тад једино мислити и што му се тад предочити може, само га обара и у очајање баца, то је само кадро, да пробуди у њему најмрачније и најкобније мисли. Јер браћо, ко може пружити прошлост грјешнику, који опружен на смртној постељи не рачуна више на живот, и чита на лицу оних, који га окружују страшну вијест, да је све за њега свршено? Шта види он у том дугом низу дана, које је проживио на земљи? Ох! он види бескорисне муке; кратке насладе; грјехе, који ће вјечито трајати.

Бескорисне муке: јер цијели прошли живот његов приказује му се у једном магновењу ока, и види у њему само успавање, само вјечите и бескорисне немире. Он призива све што је поднио за свијет, који му ишчезава, за срећу, која му умиче, за празну славу, која га неће пратити пред Бога, за пријатеље које губи; за господаре, који иду у забрав; за име, које ће записано бити само на праху гроба његова. Како

се каје тада несретник тај, кад види, да је радио цијелог живота свога, а да ништа за себе учинио није! Како га боли, што је задао себи толико мука, а није се старао, да се приближи

небу; што је увијек мислио, да је сувише слаб, да Богу служи, а ипак имао снаге да буде мученик сујете и свијета, кога нестаје за њега!

(Наставиће се.)

К ПИТАЊУ О СВЕТОСАВСКИМ ШКОЛСКИМ СВЕЧАНОСТИМА.

Пише

прота Јован Вучковић.

(Свршетак).

Специјално о ономе што *нашколски* дио те свечаности спада, морам такође признати, да *тај дио*, није *вајкадашњи*, или правилније да речем, ја не могу наћи потврде за то, да је *школа* учествовала у *светосавској* свечаности већ прије 300, или и *више* још година. Кад не могу потврде за то наћи, онда не могу то ни тврдити. А чини ми се, да ће једва ко моћи данас изнијети потврду за овакву тврдњу. То судим по томе, што ми о *школству* свом из времена пре 3—4 стотине година слабо шта знамо. Ја бих рекао, да нијесмо у *толико* добру ни имали школе. Манастирско Ђаче, трчајући за послом манастирским, *присадо*м је тек учило слова српсати, и чобанче је тек на пландишту код оваца и коза, вадило из торбака књигу, из које је учило слова распознавати. Такве су нам биле *чмерне* прилике. Међутим послужи ли кога брата срећа, да нађе и изнесе доказ, да је то *друкчије* било, да смо имали и у оно доба *школа*, весело ћу признати, да сам се *варао*. До сада пак знадем, да је уређеније наше *школство* *позвијег* датума, бар *овдје* у данашњој *нашој* Австро-Угарској монархији. С тога мислим, да ни учествовање *народне* школе у *светосавској* свечаности, не може бити од *давнијег* времена.

Исповиједајући ово, ја сам ишао у прошлост и тражио сам *траг* почетку тога *школиног* учествовања у *светосавским* свечаностима. Чинио сам то колико због тога, да дознам *штарину* његову, толико исто, и још *више*, због тога, да увардам *карактерне* црте његове на *самоме* *почетку*, јер то је оно, што нас особито мора *интересовати*, *послије* *синуцијације* *пресвијетлог*

госп. одјелног предстојника, о карактеру *светосавске* свечаности у *опће* и *школекога* *дијела* те свечаности *посебно*.

Почетак сигурно нијесам *нашао*, али сам се *стално* увјерио, да је *одмах*, *чим* се у нас *почело* *живље* *радити* *око* *подизања* *школа*, и *чим* су *стале* *школе* *ницати*, *уведена* и *школа* у *круг* *светосавске* *свечаности*. Познато је, да се код нас *тек* у *задњој* *четврти* *XVIII.* *вијека* *онајају* *успјеси* и *пређашњег* *настојања* *око* *подизања* *школа*. У *првој* *половини* *прве* *четврти* *овога* *XIX.* *вијека*, *прегнули* су и *Земунци* да *дођу* *до* *школа*. *Настојање* *тадањих* *родољуба* *уродило* је *плодом*, и *1. новембра* *1812.* *године* *потписан* је *устав* о *њиховом* *школском* *фонду* и *школама*, *гдје* се у *8.* *тачни* *ово* *вели*: „... дан 14. јануара, т. ј. *просвјетитељ* *српски* *св. Сава*, *биће* *патрон** *школа* *наших*. *Тог* *дана* *ће* *бити* *школска* *свечаност* и *сваке* *године* *ће* се (тог дана) *чинити* *спомен* *свима* *онима*, *који* *што* *приложише*, *ако* су у *животу* *за* *милост* (Божју) и *живот* *им*, *а* *ако* су *помрли*, *за* *њихов* *покој*. Уз то *ће* *још* *један* *од* *старијих* *ученика* *говорити* *кратак* *говор* у *захвалу* *свима* *основатељима*, *или* о *користи* *наука* и *просвјете*“ (оригинал ове тачке штампан је *црквенословенским* *језиком* у: *Сретен* *Д. П.*, *Путовање* *по* *новој* *Србији*; *стр.* 131).

Из овога видимо 1.) да *школа* *наша*, *одмах* *при* *појаву* *своме*, *улази* у *круг* *опће* *црквено-народне* *светосавске* *свечаности* и 2.) да је *већ* у *почетку* *XIX.* *вијека* *карактер* *светосавске*, *баш* и *школске* *свеча-*

Ни *црквенословенски* *језик* *нема* *за* „*крено* *име*“ *праве* *своје* *ријечи*, *па* и *он* *кубури* *са* *туђом* *ријечу*. *Права* је *то* *српска* *специјалност*, *коју* *само* *српски* *језик* *разумије*.

ности, сложен из елемената *црквенога и свјетовнога* карактера, јер оно спомињање живих и мртвих, са ознаком да се то има чинити односном црквеном ектенијом, карактера је црквеног, а оно ученичко говорење о добротворима, о потреби и користи наука и просвјете, карактера је свјетовнога.

Са *таквим* смијешаним карактером налазимо *школске* светосавске свечаности кроз цио овај вијек. И у Троједници и у ужој Угарској, у Цислитави и у Транслитави свуд су оне такве, још и данас.

И није ли нас онда морала изненадити она ријеч пресвијетлога г одјелног предстојника, по којој карактер светосавске свечаности има да буде црквени, а бива негдје одвише свјетован! У пуној мјери нас је изненадила. Зато смо се код овога питања подуже и задржали, па се надамо, да ће пресвијетли госп. одјелни предстојник из овога разлагања увидјети, да није имао право, кад је оно рекао.

Могao сам још примјера навести, који би сви доказивали, да разлагање моје о школском дијелу светосавске свечаности није из ваздуха узето и да није изум моје фантазије, али држим да новије и најновије примјере није нужде ни наводити, кад имамо примјер старији, примјер из онога времена, кад није било оваквог антагонизма између Срба и Хрвата, кад се ваљда није ни помишљало на то, да ће до овога доћи. Ако је ко мислио, да су Срби скрпили своју светосавску свечаност у инат Хрватима, па од црквенога направили њешто народно, свјетовно, ваљда ће послвије овог објашњења престати тако мислити.

Знајући сада какав је, према томе и какав има бити, карактер светосавске свечаности, брзо ћемо моћи одговорити на питање: да ли се свечаност, у којој је помијешано и свјетовног елемента, може дозволити у комуналној нашој школи, или још боље, да ли се може дозволити, да се у школи таквој одржи светосавска свечаност, кад се на њој говори, пјева, декламује у славу св Саве и кад се на њој у говорима, пјесмама, декламацијама ученичким, приказују, у славу Богу и светоме, плодови рада школина и са народом и

пријатељима школе дијеле? Одговор је кратак. У *нашој* комуналној школи *може* се то дозволити, јер она, као што смо видјели, даје мјеста и елементу конфесионалном, а и елементу националном, она, као што је напријед споменуто, дозвољава у својим просторијама н. пр. свечаност римокатоличког „бадњег дрвца“, свечаност њезну и узноситу, при којој се такође може отпјевати пјесма и рећи ријеч. Она се не ће противити, ако се њекад свечаност св. Алоџија развије и у праву школску свечаност за римокатоличку школску младеж, при којој би и дјеца и њихови старији, и школа и црква заједно се миљем испуњавали и уздизали срцем и душом. Та школа и јесте за свијет. Она је уз то данас баш пошла за тим, да се што више обуче у *свјетовни* карактер! Свечаности све њезине, кад год их она дјеци својој спреми, највише су свјетовног карактера. И зар би она онда могла прогласити светосавску свечаност *нескладном*, са својом *природом*, само за то, што у тој свечаности има и *свјетовног* елемента, који јој даје и *свјетован* карактер?! Или би зар могла, у име своје природе искати, да се светосавска свечаност *очисти* од *свјетовног* свог карактера прије но што на њезин праг ступи, кад ни црква од ње то не иште?!

Ако дакле покренуто питање сматрамо са правилног и несебичног гледишта, онда морамо доћи до увјерења, да висока кр. земаљска влада *не може* наредбом својом, којом би попуњавала празнине у закону, а с погледом на наше питање, *друго што* одредити, осим да је *обављање светосавске свечаности, онакве каква она јест, дозвољено* у комуналној школи, наравно у оној школи, која се налази у *сједишту православног парохије* и у којој има *повећи број* православне дјеце.

Свака друга одредба била би *неправедна*, а у колико би се она заклањала за природу комуналне школе и за свјетовни карактер светосавске свечаности, била би *намјерна неправда*, која се, у интересу извјесне конфесије и народности, чини другој конфесији и другој народности, па још под изговором *комуне*. Свака друга од-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

редба са стране високе кр. земаљске владе, била би православним Србима у краљевинама Хрватској и Славонији јасан знак, да је питање ово покренуто по њезиној вољи и да је она већ а priori имала за њ готово ријешење, па је само чекала zgodnu прилику, која јој се пружила у *мишању* кр. жупанијске области беловарске, или можда и *мимо* споменуте кр. жупанијске области, другим којим путем и начином!

Сходно природи наше комуналне школе и карактеру светосавске свечаности, могућа је владина одредба само у споменутом смислу. И таквом одредбом попуњавао би се закон у оним дијеловима својим, у којима се није јасно изразио, попуњавао би се у духу, који крозањ провијава. Па кад је висока влада одлучила, да га *попуни*, онда мислим, да би га, бар с погледом на ово наше покренуто питање, требало *сасвим* поунити. А фактично има још питања, на која се по постојећем за кону опет не би дало јасно одговорити, или би бар одговор, ма какав да се даде, могао наићи на противност, било с које стране.

У мјесту једном рецимо има *комунална* школа, у њој је *претежна већина* православне дјеце, у истом мјесту има и православна *црква*, али *филијална*. Парохија којој то мјесто припада, има својега пароха и капелана. Један од њих дође на дан *св. Саве*, да литургише у филијалној цркви. Вријеме погодно, свијет би желио да се пође са *лишњом* у школу, свештеник такође, а и учитељ и дјеча. Хоће ли се смјети то учинити?

На другом опет мјесту исте су прилике, само у школи није претежна већина православне дјеце, већ трећина, или четвртина? Хоће ли се смјети поћи са литијом у школу, односно, хоће ли се смјети тог дана обуставити држање школске обуке?

Ја држим, да по *смислу* закона о облигатном школском празновању благодана и православне и римокатоличке цркве, не би у овом требало правити разлике међу *парохијалном* и *филијалном* црквом, дакле ни школом парохијалнога и оном филијалнога мјеста. Школско празновање о којем

је ријеч, није закон одредио ради *зидова црквених*, ни ради *положаја њезина* у црквеној *општини*, већ сигурно ради *богослужења*, које се у њој обавља. Била дакле црква „*журна*“, или филијална, само ако је на дан *св. Саве* литургија у цркви онога мјеста, у коме је школа, не би се смјело бранити православној литији, да у школу дође, односно, да се због празника *св. Саве* школска обука обустави, ма у таквој школи била и само $\frac{1}{4}$ дјеце православне вјере.

И још један случај може да наступи. У њеком мјесту је школа, у њој већина, половина, или по броју знатна мањина дјеце православне вјере, учитељ такође православне вјере, али у мјесту *нема цркве* никакве. У таквој школи н. пр. да се на дан *св. Саве* не држи обука и да учитељ са православном дјецом, за њих и родитеље њихове, приреди zgodnu светосавску свечаност у школи! Да ли би се ко могао томе противити? Закон не говори ништа. Наредба би дакле владина требала да обухвати и ово питање. Њезин пак одговор на овакво питање требао би бити *афирмативан*. А разлоге за тај повољни одговор налазим ја у томе, што се то природи школе не противи што ће школа тијем само добити, јер ће јој се тај један дан богато надомјестити већим маром и радоснијим пријањањем дјеце за посао, те обилатијом љубављу њихових родитеља. Даљи разлог налазим у том, што учитељ и онако смије и *мора* приређивати са дјецом, у zgodnu доба, *екскурзије* у дивну Божју природу, а *ова свечаност* и није ништа друго, него *духовна екскурзија* у царство најчистије љубави и најчистијега морала, побожности и светиње, у царство духа и најузвишенијих идеала. Ова екскурзија *поучна* је, бар као и она у природу, поучна за дјецу, поучна за родитеље њихове и пријатеље. А *кријени* она и тијело, посјећавајући крвоток и приводећи цијелу људску природу у оно пријатно расположење, које човјеку тако годи, да се још дуго након свечаности добро осјећа.

Разгледајући објективно и мирно ово покренуто питање и судећи правилно о природи школе у онђе, наше комуналне

нак школе напосе, као и о карактеру светосавских свечаности, мора висока кр. земаљска влада доћи до увјерења, да је предмет овај од неопцењиве *педагошке* вриједности, те као такав, да се исти не може противити *духу школе у ошће*, а природи наше комуналне школе видјели смо већ да се не противи. Она мора доћи до увјерења, да би *светосавску школску свечаност* за православну дјецу *ваљало створити*, кад је већ не би било. Ни *најригорознији* *обзири на школу* нијесу кадри оправдати *прошивљење* светосавским школским свечаностима, гдје се оне само могу да уприличе. Противљење то било би плод не обзира на нашу комуналну школу, већ *плод бездушне политике и најнеправеднијег* *насиља* јачег спрема слабијег. Ако већ ништа друго, бар школа и то *баш наша комунална* школа, морала би се брижно чувати, да се не оскврни том бездушности и насиљем.

Имамо *дакле* *ципо* *права*, *оčekиваши* **повољно** *ријешење* *високе* *влдаде* *у* *нашем* *питању*. Влада, којој је на челу преузвишени бан, гроф *Курен Хедервари*, неће нам хтјети *неправедно* судити, не ће нас хтјети *за срце* *цјесми*. И овде бих највољно за вршити, али не могу. Морам још нешто рећи, не високој влади, већ другима.

IV.

Сигуран сам да се не варам и да не гријешим, кад мислим и речем, да *опозиција* спрема наших светосавских свечаности потиче из кола *римокатоличког хрватског свештенства*. За ово има доста биљега, а један сам нашао у неспретном персифирању овогодишње светосавске школске свечаности, одржане чини ми се у Грђевцу, но свакако у једном мјесту баш беловарско крижевачке жупаније. Састављена је слика: икона св. Саве, утвари црквене, свештеник, учитељ, дјеца, народ, једна дјевојчица, која пред сликом св. Саве декламује пјесму, у којој вели, да ће за Србина поћи, т. ј. за Србина се удати. И поштована публика гласила странке права, листа „Hrvatska“, позива се, да се преда *„медитација“* о тој слици! Напријед је публици тој казано, како је литија отишла

у школу *без* *питања*. Мислим да је овом напоменом изражена мисао о *недозвољености* цијеле свечаности, смјером пак описа претстављене слике мисао о *прошивљењу* истој, а из начина тога описа провирује, да је опис зачет у глави, која је вјешта медитацијама, у глави *свештеничкој*.

Немам разлога невјеровати, да се оваква слика могла видјети у грђевачкој школи. Али шта онда? Ни Српство, ни православље, ни св. Сава, ни светосавска литија, ни парох, ни народ, ни дијете оно, све то није криво, ако у тој слици има можда што *саблажњиво*. Ко је одабрао пјесму за декламацију? Под чијим је надзором оно дијете ту пјесму учило и декламовало? Ја мислим да је то био учитељ те комуналне школе! Други један, са још мање *педагошког* *шакти*, могао би изабрати и грђу какву пјесму. И рецимо да баш на испитној свечаности то учини, зар онда да се персифира испитна свечаност, зар да се на њу удара?!

Послије овог хајде да се баш предамо *медитацији*, на коју извјештач „Hrvatske“ позива. Но где чуда! Одмах ми пред душевне очи излазе сличне слике. Муж, жена, дијете, породица, отац, мати, заповијед Божја о прелјуби, и т. д. и т. д., све то буни ме у медитацији. Појмови који су изражени у тим ријечима, често искрсавају пред дијете, дијелом у кући његовој и селу, дијелом у цркви, дијелом у школи, у животу његовом. Па зар је баш најужасније и најстрашније од свега тога споменута изрека, да ће за Србина поћи?! Ја бих до душе нашао згодију и прикладнију пјесму, али ако је учитељ баш ту изабрао, није учинио на небо вапијући гријех. То зна и извјештач „Hrvatske“. И једва је вриједно због тог на ларму звонити. И баш само подизање ларме, у овом случају, грјешније је од самога чина. Чин је сигурно *прохујао* *непримјекено* и без саблазни, саблазан је по свој прилици настала истом онда, кад је, у медитацијама увједбани господин, повукао за звоно и морална чувства публике *надражио*!

Медитација! Па баш на светосавску свечаност! Да чудне проије! Медитација је нешто добро и корисно, кад предмет

за исту зада *наметан* човјек другоме, или себи. Но кад је другоме задаје, пазиће он и како ће задати. Путем *новина* једва ће то радити. Или, ако то баш хоћете, онда би и ми вама, па и себи, могли за медитацију обиљежити и друге предмете, *грђе* и *спалније*, по што је описана слика светосавске свечаности у Грђевицу и она прта у њој.

Ви би се хтјели претставити као поборници чисте и непомућене *невиности* дјечје. Добро је. И ја сам најодлучније уз вас Али за све има *начина*. Ви нијесте *добар* изабрали. Зар ће у Грђевицу и ваша и наша омладина постати чвршћом у невином (у колико је природа људска, последије пада наших прародитеља, невина) стању, ако на дан св. Саве затворите *колумналу* школу пред нашом литијом, или ако извртањем и превртањем постигнете забрану, да се у школи тој, тога дана, не смије *ништа* говорити, ни цјевати, ни декламовати?! Ја велим да не ће. Ви ћете само измахинирати, да се православној српској омладини *одузме једна згода*, у којој се она може узнијети у најљепшим својим осјећајима. Нама би отуд било штете. Само промислите, да ли би то вама било од праве и истинске *користи*! Зар ће ваши суграђани, ако их већ нећете браћом да признате, којима сте одузели прилику да се науче одушевљавати се за оно што је њихово, којима убијате сваки полет, зар ће такви суграђани ваши бити кадри, да с *поштовањем* погледају на оно што је *ваше*, да се *одушевљавају* и за оно што нам је *заједничко*?! Та они ће остати равнодушни спрема свега и свачега. У нашем интересу јесте, да нам не сметате. *Но корист ће бити и ваша.*

Ви цијените преузвишенога госп. бискупа *Ширсмајера*. И ја га поштујем, и ако се не бих сложио са свачим од онога, што он збори и твори.* Ви га бар послу

* Ово ми вјерујте на поштеном ријеч, и ако је „Обзор“-ов дописник из Рогатца њеке године, противно тврдио о једном професору богословије карловачке, а тај сам главом ја, јер другога тада тамо није било. Он ме неправедно обиједио, да не скидам шепир преузвишеном госп. синодну. А то није било истина. Моји назори о томе овакви су. Можемо се и неслагати, али поштовање треба да указујемо један другоме. То смо дужни као хришћани, као људи, као браћа. Ено вам мојих другова у Задру. И тамо сам свагда заступао мишљење, да се *православни*

спајте. У овогодишњој својој коризменој окружини вели он „*da se u današnjih osobito okolnostih i sa jedne i sa druge strane od napadaja i navalala čuvati imamo*“ (Glasnik biskupija bosanske i sriemske. 1895. br. 3. str. 38). Он то до душе говори *другим* поводом и мотивише то *другим* мотивима, али ове његове ријечи не губе свој смисао ни у *овој* прилици, а неће га изгубити, ако ја изреку ову његову об-Разложим *другице*, по што је он то учинио.

Знаци времена сувише су јасни. Христова црква, па и у нашој домовини, у Хрватској и Славонији, иде на сусрет *тешким* искушењима. Па зар да се нападамо, зар да наваљујемо један на другога? Зар ћемо тада бити јачи, ако завађени пред непријатеља изађемо? У љутој борби која ће се заподјети, вама су прилике намијениле *вођство*. Ако нас сада у *главу* бијете и на сваком кораку нам *сметате* и у развиту нам *на пуш* стајете, лоша ћемо вам бити војска! Убити нас нећете, само ћете нас у развиту *свијести* задржати. А без живе свијести, слабо ћемо вам помоћи. Па онда још и ово промислите. Изуједани, израњени и измрцварени од вас, хоћемо ли се у *ошће* и *моћи* с вама *сложити*, да сложимо пођемо у бој за крет часни?! Не варајте се и не лудујте! У

богословци јављају *римокатоличком* архиепископу. Па они то сигурно и сад чине. А римокатолички пролазили су, сигурно и сад пролазе, мимо православних епископа, као мимо турске гробље! Још је тај дописник „Обзор“-ов обиједио тог професора, дакле мене, да је на јавном шта-лишту написао „*Живили Срби, кривили Хрвати*“. Истина је, то је било написано. Г. Павловић из Панчева, његова кћи и ја нашли смо тај запис на једној клупи. И осудили смо онога који је то написао. Моје су ријечи биле: „То је вандализам! Зар одмах морају Хрвати нестати, ако ће Срби да живе? Разумијем Србина, кад српству виче „живило“, исто и Хрвата, али ни једног ни другог не разумијем, кад другога „кривао“ довикује“. Тако је мислио и г. Павловић. И још је он рекао: то би требало збрисати. И ја, својом руком и својим ножем, стругао сам срамни онај запис! Ево ја под својим именом и позивајући се на *живе* још свиједоке, о овоме говорим, а „Обзор“-ов дописник нека разрачуна са својом савјести. Не бих ово ни спомињао, да није било пошљедица, које су *утјешиле*. Дописе у „Обзору“ прочитали су и њеки Срби. Повјеровали су му. Знали су пак да сам једни ја од професора наше богословије, био те године у Рогатцу. И *згадили* су се ваљда на тај, мени неправедно приписани, поступак, док су ме и због тога *тужили* архиепископској синоди нашем. Овај ми није судио, нити ме осудио, јер је тужба била анонимна. Али је у ствари утјешно то, да има *Срба*, који се с правом гаде на овакве поступке и да се од *наших* епископа претпоставља, да ће *осудити* свештеника, који овакво што ради. То је утјешно. Ради тога и спомињем о овој већ заборављеној ствари.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

себичности својој тискате нас из школе, која није ни ваша ни наша, већ комунална. Нас да истиснете, а себе у њој да учврстите! А не знате ли, јади вас не знали, да нас тијем силом тискате у редове онијех, који ће некад доћи, па искати на трошак комуне школу *атеистичку*, или бар ону, у којој нема ни спомена о *позицивној религији*?! Наша ће цјесма жалосна бити, али у првој линији ви ћете бити одговорни, кад ми узморамо зацјевати: „Ој, Турчине, за невољу друже“! А то ће нам бити за невољу друг, јер ће бар назити, да нас *ви* не гњечите у школи, коју и *ми* морамо да издржавамо и дјецу јој *своју* дајемо, из које нас пак ви бацате, да се сами по њој ширите.

Или и уз *овакву* мотивацију не остају ријечи преузвишеног господина бискупа Ђаковачког у пуној снази, и с обзиром на *ове* околности, да ли их не би требало послушати?!

Можда ви велите, да не устајете у интересу римокатолицизма против нас и наших светосавских свечаности у комуналној школи. Опозиција ваша можда се диже у интересу *Хрватства*

Право имате. Будите ватрени, будите одушевљени Хрвати, — али не будите *гори* од другијех. *Маџари*, велите, нијесу љубазни ни вама, ни нама. Но они нас још из *комуналне* школе не истиснуше, кад у њу са светосавском литијом дођемо. *Нијемци* су нам мање браћа, па ипак њихова власт није нам забранила, да понесемо светосавску литију и пр. у цеврсачку школу

и у друге школе по Далмацији и тамо да говоримо, цјевамо и декламујемо. Не будите нам гори од Маџара и Нијемаца. Не будите нам гори чак и од *Турака*! Грци под Турцима немају своје крсно име, па ни крсно име својих школа. Али на дан св. три јерарха (Василија великог, Григорија богослова и Јована Златоустог) ипак иду свечано са литијом у школу, свете водицу, спомињу живе и мртве добротворе школе, говоре, одушевљавају се. Ено вам листа „*Βύζαντος*“ од 1860 Њему вјерујте, ако мени не вјерујете. У њему ћете паћи, да је истина ово што сам рекао. И турске оце и кадије не вријеђа ово у њиховом турском чувству. Они се не буне ни против светосавских литија православних и *српских* у оним крајевима, гдје под влашћу њиховом Срби живе и своје опће народно, па и школско, крсно име славе. Ни Стамбул горди не љути се, што Срби у школи своје свето славе. Извјештаја о тим славама могли сте доста читати. Али ви сте већ нестрпљиви. Та то су све грчке или српске *конфесионалне* школе! Јест, истина је. У *турску* школу не иде наша литија. Али Грци и Срби у Турској не издржавају *комуналне* школе. Па онда, и ми не тражимо, да нас пустите у *своју* школу, као ни у цркву. Школа *хрватска* и школа *римокатоличка*, нека се не боји наше најезде. Ми нијесмо агресивни. Али у *заједничкој* школи, бар ондје гдје *нас* има, ако се покажемо и *ми*, као Срби и православни, не будите зато одмах — на жалост морам рећи — гори од Турака! *Хрватству* ће то *више* користити!

КЊИЖЕВНЕ ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

„Назаренство, његова историја и суштина“.

Написао Владимир Димитријевић, студент богословије.

Приказује Максим Вујић.

(Наставак).

С друге опет стране признаје он и то, „да је нашем данашњем јадном стању много крива и наша тадања јерархија. Јер за неколико деценија амо наше је калуђерство ишло тужном ста-

вом гњиле себичности, а мирско је опет свештенство одгајивано — у сфери незнања. Док се дакле у стадо увлачио вук, дотле су врховни настири стењали под правцем, којим пођоше.

служећи му ипак са ропском покорношћу; а слуге богонародне (како то наше свештенство себе радо назива) као да се у немоћи својој задовољаваху са горким уздахом: „Тешко свету, који се одаје зађевици и отпађује од цркве!“

„Уз то долази овде још и наша вајкадашња нечувено несавесна дисциплина, која н. пр. често и годинама трпљаше без сваког приговора по кога саблажњивог свештеника, да жари и пали на срамоту своје чину; онде опет лична борба са свештеником, тамо његова неприступачност и слично.“

У таким приликама дакле и не беше „апостолима“ назаренским тешко, да лове наше душе у ту мрачњачку веру.

Но неки знаци и неке појаве из садашњег стадијума наше политике с једне стране и нашега покрета на пољу црквеном с друге стране дају автору наде на скору лепшу будућност.

Загреван том надом, он је покушао, да даде неколико унутстава „како ћемо ми и у самом овом нашем прелазном стању удесити наше прилике тако, па да нас ни сада више не разједа та опака губа, та црна куга.“

У ту сврху служи на првом месту *проповедање Слова Божјега*, што он препоручује са врло топлим речима.

„Уз проповед мора се још и катихизација већ једном озбиљно пригледити. И то је *conditio sine qua non*. Већ у школи мора да сваки уд уочи неуприлик, која га може снаћи од безобзирног кушања и заваривања назаренског. Упоредо с тиме мора доћи и згодно, прилагођено разјашњење, да је спасење осигурано једино у нашој вери,

(Свршиће се).

у вери православној и да тога никаква друга вера уопште не може ни пружити, а најмање вера назаренска.“

„Уз проповед и катихизацију морамо са највећим одушевљајем неговати и *исповедање приликом причешћивања*. Игноровањем те дужности свештеникове, једино тим игноровањем даје се протумачити то, што највећи контингент дају ноторни грешници. Пробуђеној савести грешниковој треба утехе — а наш му је свештеник не даје; грешник чезне, да дозна, еда-ли ће му се греси опростити, а наш му свештеник и не спомиње о томе ништа! — Ваља дакле верне пре причешћа исповедати, па им коју, сходну признатом и исповеђеном греху и прозборити и покајника поутишати.“

Треба даље ићи и за улевањем *јаче народносне свести*.

„Уза све то мора свештеник ићи нарочито још и за тим — и то такођер не сме ни губити из вида — да према своје чину пробуди оно поштовање, са каквим се према њему односили наши стари. А то ће постићи, када са св. Павлом буде са слабима слаб; када буде у свему мудар и предосторожан; када са наством својом буде у свему поступао са чистом очинском љубављу; када своје послове буде вршио тачно. „А ти буди трезан у свачему, трип зло, учини дело јеванђелисте, службу своју врши“, рекао је св. ап. Павле (II. Тим. 4. 5.).“

Но деси ли се кадгод, да се крај свега тога и у његов тор какав лунез увукао, тада настаје питање, како-ли би наш свештеник у такој прилици најбоље поступио?

ХОЋЕ ЛИ БИТИ ОД КОРИСТИ?

(Наставак).

V.

Рекосмо кад се седнице саборског одбора држе; казасмо зашто се тако држе; доказасмо да друкче до сад није могло бити. Доказасмо и то, да и такво држање одборских седница није узрок 4—6 месечном чекању на зајам из фондова. Доказасмо, да саборски одбор молбе зајмотражилаца одмах решава чим се састане.

А сад, да докажемо где је прави узрок да неки зајмотражиоци фондовски чекају по 4—6

месеци док зајам *не подигну*.

При тражењу и до подизања хипотекарних зајмова *мора бити чекања*.

Наши фондови дају и могу дати само хипотекарне зајмове.

При тражењу и до подизања зајмова и из наших фондова, дакле, мора бити чекања.

Мора бити чекања, без обзира кад се саборски одбор састаје и кад молбе зајмотражилаца решава.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Али, кад се зна, да се саборски одбор редовно састаје свака три месеца (а то данас зна скоро сваки наш сељак; и ако би боље било да не зна), онда је свеједно: предао зајмотражилац молбу за зајам један дан после завршених седница једнога састанка, или 8 дана пре другог састанка седница саборског одбора. Но онај који преда 8 дана пре састанка, већ за то, што је то учинио, чека ће ипак на зајам скоро 3 месеца мање, него онај, који молбу преда 1 дан после састанка. А, нити је овом одмогао, нити оном помогао саборски одбор, него сваки — сам себи.

А ко тражи хипотекаран зајам, тај има времена да се расчита о састанку саборског одбора и да молбу за зајам поднесе кад треба, а не кад не треба.

Има времена велимо, јер ко тражи хипотекаран зајам, тај потребу тога зајма предвиђа и увиђа много пре, него што му новац устреба; него што му душа у подгрлац дође, а његово материјално стање до — расула или заплета великог. Па ко не пропушта време, тај ће за времена зајам потражити и добити га.

Хипотекаран зајам највише треба и тражи економ, јер „по трговину одсудно превлађује важност личног кредита“. Ако економ, или поседник доштите, тражи хипотекаран зајам, да га уложи у нове некретнине, или друге крупније економске подхвате, до тих мисли он не долази, нити их изводи преко ноћи —; има дакле времена да их и хипотекарним зајмом и код фондова, па ма чекао на њ неко време, оствари. Ако га тражи, да се спасе из невоље, та му невоља не долази преко ноћи, она има своју предисторију. Економ до такве невоље долази годинама. Има дакле, и ту времена за хипотекаран зајам и из фондова.

Ако и економу новац *брзо* треба, тај не тражи хипотекаран зајам, него *лично* па ако има *здрав кредит*, наћи ће га, и немора пронасти за то, што му тај новац исто тако брзо није могао дати саборски одбор. Нема ли здрав кредит, — не би му могао помоћи ни саборски одбор, ма био сваки дан на окупу.

Но без обзира, пропусти ли ко време кад треба поднети молбу за фондовски зајам, те хоће ли му зајам бити брже или доцније *одобрен*, од зајмотражиоца зависи, *кад ће зајам моћи подићи*.

Ево примера.

Саборски одбор дозволио је и Петру и Павлу зајам. Обојица добише о томе решење саборског одбора у року од 3—8 дана, док се ово експедирало из писарне саборског одбора, и док је исто поштом стигло и уручено им.

Петрове некретнине на његовом имену грунтовно укњижене; грунтовни му лист чист од сваке интабулације. Поднео је одмах молбу надлежном суду, као грунтовној области, да обвезницу зајма свога интабулише у корист фондова. Платио је и укњижбену пристојбу. Кад е добио судско решење, набавио грунтовни извадак, равногласећи поседовни лист, отишао у Карловце и добио новце.

И код Петра је било неког чекања, као што га бити мора; ал је ипак све то ишло тако брзо, да му и самом није било дуго.

Ал' друкче је код Павла. Павле добио решење саборског одбора ко и Петар; ал му грунтовница није уређена у властовници, нити рашчишћена у теретовници. Не може да спроведе укњижбу залога у корист фондова; па још на првом месту. И какве све ту нема сад главобоље; чекања и очекивања.

То ми знамо, који добро познајемо неуређено грунтовно стање нашег сељачког народа, и његове јаде; добре му и хрђаве стране.

Ето, ту је узрок дугоме чекању за подизањем (а не одобрењем) *зајмова из фондова*.

И ту нема онда кривине саборског одбора, него је она код зајмотражилаца, јер:

1. или не поднашају своје молбе за зајам *кад истреба*;

2. или не могу да задовоље условима, који се морају испунити *пре подизања зајма*.

А ти услови, као „прописи и обичаји“ не постоје само код фондова, него и код свију хипотекарних завода, а које „прописе и обичаје“ *шобож* „Застава“ не зна. А можда завета и не зна, него јој је познато само, да се брзо подиже *менични зајам*.

Али менични зајам није хипотекаран, него *лично зајам*, који се оснива на *личноме* кредиту. А тога код фондова нема.

А за то, јер га нема, и јер га не може и не ће никада бити, за то ће при тражењу и подизању зајмова фондовских увек морати бити — извесног чекања. Да л' краћег ил' дужег? Неће никада зависити од саборског одбора, него непосредно од зајмотражилаца; од њихо-

вог грунтового стања и личног старања, да до зајма што пре дођу

Саборски одбор није крив, и не може бити крив, ниједном чекању да се зајам из фондова одобри или не одобри, подигне или не подигне.

Јер, он у својим састанцима предузме и реши све доспеле молбе за зајам. Одобри их или не одобри, према томе, да ли зајмотражилац пружа на тражени зајам довољну сигурност — хипотеку. То је посао саборског одбора, и при том послу одлучује једино и само — грунтовница и поседовни лист; једном речи — непокретнина, на коју се зајам тражи.

Благајна пак фондова издавају зајам чим јој зајмотражилац поднесе уређене прописане документе, који се за *подизање* зајма траже. То је посао благајне.

Све оно друго, што треба испунити и учинити пре решења саборског одбора и после тога решења, до подизања зајма, — то није ствар управе фондова, те се за све то и не може она ни кривити.

Ко ју ипак криви, чини то или из незнања, или из „тежње за влашћу“, или из — тенденције ма које. Које су побуде руководиле „Заставу“ при њезином писању о „Немањином благу“; или из којих је узрока она писала онако своје чланке, остављамо и њој и свакоме, да од овог трога изабере — по вољи.

А ми ћемо да учинимо једну рекапитулацију. Доказали смо, у досадањим чланцима, 1.) да није данашњи саборски одбор уложио капитале највећих наших фондова, па ни осталих, у државне папире, него да је то учињено пре њега.

2.) доказали смо, да улагање тих капитала у државне папире захтева патријотичка дужност и резон, а да је оно корисно по саме фондове, а не штетно, јер државни папире не посе онако мали интерес као што труби „Застава“, и јер би капитали фондовски, да нису уложени у државне папире, много мању камату носили у новчаним заводима, кад већ нису могли издати бити у хипотекарне, приватне зајмове.

3.) доказали смо, да није управа фондова крива, што капитали фондовски нису издати у хипотекарне зајмове у већој мери, него што су, јер да нису подигнути ни сви они, који су одобрени били; а у већој мери, да нису ни тражени;

4.) доказали смо, да није саборски одбор крив, што се зајмови из клирикалног и неприкосновеног фонда морају претходно одобрити по кр. уг. министарству, те што се и на то одобрење мора чекати;

5.) доказали смо, да саборски одбор није крив што се ретко састаје, него — ако је кривице због њега — криве су уредбе наше, које такво састајање одређују. Међутим рекли смо, како би се зајмови фондовски могли и изван седница саборског одбора издавати;

6.) доказали смо, да није саборски одбор крив што странке (зајмотражиоци) морају да чекају 4—6 месеци док не подигну зајам из фондова, него да су то криви или саме странке или њихови грунтовни одношаји.

И тиме је доказано, да „Застава“ при писању својих чланака није пред очима имала истину, да није познавала ствари, о којима је писала. А начином свога писања „Застава“ је доказала и сама — каква јој је циљ и смер писању.

Први приговор „Заставин“, управи фондова упућен, стајао је у свези са многим другим приговорима; за то смо се њиме оволико и позабавили.

Па још нешто. „Застава“, жалећи што се капитали фондовски нису издали „народу“ у зајам, рече и ово: „Али није истина, да наш народ не треба зајма. Ако он не тражи зајма од народ. фондова, то још не стоји, да он не треба зајма. Заћите господо, по новчаним заводима, па ћете видети, како стоји у том погледу. Народ треба баш сад највише зајма, и он га тражи на све стране (*о среће нам српске!*), а што га не тражи у народ. фондова у оној мери, као што би требало, то је на сваки начин кривица управе народ. фондова. Кад би управа нар. фондова поред повећаних услова, држала се реда и прописа, који владају у осталом новчаном свету, не би данас лежао већи део новца у државним папирима“.

Пре свега ми никад не рекосмо, да наш сељак, трговац и т. д., једном речи: не рекосмо никад, да Србин *не треба зајма*. Шта више, ето ћемо да потврдимо, јер је истина, да га „баш сад највише треба, и да га тражи на све стране“. Али, кад знамо за што га треба и тражи, па још на све стране, то је онда, пре да се заплачемо, него да безразложно нападамо на онога, који свему томе није крив.

Онај, коме је грунтовница уређена, тај тражи хипотекарне зајмове; а онај коме није, тражи личне зајмове по новчаним заводима, јер хипотекарне не може да ефектуине или подигне.

И кад би могли да сачинимо статистику зајмова наших поседника, осведочили би се, да хипотекарних зајмова Срби имају релативно највише у народним фондovima (разуме се, имају онолико, колико га до сад узтражише и добити могаше).

За што? за то, јер им је ту најзгодније, ако не за друго што, а оно многоме за — његову неуредност у плаћању камата. Док се код фондова 3 рате каматне могу на време неуплатити, дотле у другим хипотекарним заводима, бивају грдни трошкови, ако се пропусти уредна исплата прве рате.

И то наш „народ“ већ добро зна (а боље да не зна), за то и тражи зајма код фондова.

Ко год може, према своме грунтовном стању, тај тражи зајма код фондова; а ко не тражи, не тражи га за то, јер му је грунтовница неуређена, и јер ју скоро уредити не може. А томе није крива управа фондова.

Ил' би „Застава“ хтела да управа фондова издаје „народу“ зајам без обзира: же ли га *прописно* осигурати у корист фондова? Би ли то био тај „рад и ред“, којег „Застава“ жели код фондова? Или би то било велико родољубље?

Не, не; то не би чинила ни најрадикалскија управа фондова. Па зашто онда тражи ма што — од данашње управе?

Данашња управа, колико је могла до сада, поставила је повољније услове за добивање, па и за само подизање, зајмова из фондова. Обалила је каматњак са 7 на 6%. Ако буде могла обалиће га и на 5%. До сад је 500 ф. био минимум, који се могао подићи код фондова. Данашња управа ради на томе, да се тај минимум сведе на 300 ф. Зашто? За то зар, да спречава подизање зајмова из фондова? Не, него да их умножи и олакша.

Многе прописе и услове, који постоје у новчаном свету, а који би елоцирање фондовских капитала у приватне зајмове уложили, не може управа фондова практиковати. А зашто? За то, јер је саборски одбор управа српских народно-црквених фондова, а не новчаног завода. Ко је за разумевање, разуме ће и ово.

За коју годину, ако буде хтела, „Застава“ ће имати повода, да још већом ватром нападне управу фондова. — ма која тада била. Јер ће за то време бити још мање хипотекарних зајмова код фондова. А зашто? Јер се ето оснива и „Српска Банка“. За кратко време, како је у Загребу основана хипотекарна банка, осетили су фондови њезину конкуренцију, а тако ће осетити и конкуренцију „Српске Банке“. Осетиће, јер с њима не могу конкурисати наши фондови.

Та то је тако јасна ствар, да ју само извесна тенденција — не види.

А хоће ли тој конкуренцији, која је сигурно у изгледу, крива бити управа фондова? Не, него фондови. За што? За то, што су фондови, а не — банка.

А то треба једаред признати, и према томе судити, па се неће кривити управа фондова ради онога, чему кривац она није и не може бити.

Ко може, нека од фондова начини хипотекарну или кредитну банку; нека им даде организацију потпуно новчаног завода, са свима условима за успешно деловање њихово, па ће тек онда имати права и разлога од фондова као новчаног завода тражити, да и у њима све бива, што бива иначе у новчаном свету. А дотле су приговарања, као што су „Заставина“, безразложна и безсмислена.

Хоће ли пак наши фондови бити кад год и новчани завод? На то нек нам „Застава“ одговори. А нек нам саопшти и путе и начине, како она мисли то учинити од наших фондова.

Ми ћемо и сад рећи: док постоји Митрополија наша, њезин српски православни народ и црква у земљама угарске круне, дотле ће наши фондови остати фондови, и као такви не ће никада моћи конкурисати са новчаним заводима. А све дотле ће и приговори против управа фондовских, као што су „Заставини“, бити — празни разговори.

И по томе: наши ће фондови и од сад, као и до сад, хипотекарних зајмова издавати онолико, колико се тих зајмова буде код њих тражило, могло одобрити и могло подићи, према постојећим „прописима и обичајима“, које нек „Застава“ измене, пак ће место њих важити неки други. Па, ако се данашњи прописи и измену, и онда ће се морати издавати код

фондова зајмови према „прописима и обичајима“, а не према брзини потребе странака, према материјалном пропадању породица, и према неком усбраженом праву народа.

* * *

Споменули смо већ у Ш. чланку, а сад понављамо, да је „Застава“ рекла и ово: „Да је у округлом броју издато народу зајма два и по милијуна, што лежи у државним папирима, *са уобичајеном каматом од осам на сто*, умножили би се народни фондови за годину дана са двеста хиљада форината. Овако, као што нам извештај показује, изгубили су народни фондови у округлом броју сто хиљада форината само за то, што је новац претворен (зар не уложен) у државне папире.

А шта би на то цео паметан свет казао? Да „Застава“ не зна шта говори.

Ево томе и доказа.

„Застави“ је криво, што се капитали фондовски улажу у државне папире, а не издају у хипотекарне зајмове, више, него што се издају; криво јој је што нису повољнији услови код зајмова фондовских; криво јој је што фондови не помажу довољно народу зајмом; *а ето хоће, да се камата фондовска подигне на 8%*. Где је ту логика? Где је ту познавање новчаног света?

Саборски одбор види узрок малој тражњи зајмова из фондова у високој камати од 7%, па ју смањује на 6%; па би хтео и на 5% смањити ју, само да се код фондова тражи више зајмова, и да се народу помогне — колико може — зајмом.

А „Застава“? Она би да повећа камату са 6% на 8%!

Нови Сад, 11. марта 1895.

У четвртак (9. марта) гласао је угарски горњи дом о познатим црквено-политичким реформама. Тај се дан резултат није могао констатовати, него тек сутра дан, и то тако, да је 119 гласало за, а 119 против. Поводом

ИСПРАВА К.

У 10. бр. овога листа на стр. 167, први ступац, у другом реду друга слога, место 300 ф., треба да стоји 400 ф. — Затим, на стр. 172., други слог, треба да гласи овако: „А да је држава не само „опростила“ и отписала рекламирани порез, него да *ће* и уплаћени већ порез и повратити, и клирикалном фонду и штипендијским закладама, то доказује највише ре-

Па ипак ју ми разумемо. Не мисли ни она озбиљно, да би то било мудро. Не, не. Она је то само рекла, ма жртвујући и логику и мудрост; а рекла је за то, не би ли народ казао: е гле! „Застава“ би наше фондове умножила. Ето са *сто хиљада* форината годишње; а данашња их управа фондова штети са 100.000 форинти. Штети сами клирикални фонд са педесет хиљада.

Па кад „Застава“ још подвикне: „Зар то није издајство према школи и атентат на просвету“. Зар онда народ да не пресуди овако: доле с' данашњом управом, дајте нам радикалску управу.

Ето, у томе, је цела филозофија и дубина „Заставиних“ чланака.

Блажен онај, ко ју не провиди! —

Разуме се, да би 8% камата више донела него 5—6% камате. Но ми држимо, да би још више донела 10%, 20%, 30% и т. д.

Па кад би то пискарање постотака по новинарским чланцима користило што фондовима, зар ми не би од 7 милијуна наших фондова могли одмах начинити целе милијарде? Да; али то је: „жив нам био Годор“... А ми то не умемо. Него ми кажемо: *каматњак фондовски ће се морати снизити и са 6% на 5%*, ако хоћемо, да нам капитали фондовски буду елоцирани што више у хипотекарне зајмове. Не буде ли тако, доћи ће време наскоро, да ћемо их морати смештати у штедијоничке улоге са 3—4% или уложити у државне папире.

Појезија и фраза не помаже у „новчаном свету“. Ту одлучује — рачун. А „Заставини“ чланци су довољно доказали, да им писац рачунати не зна, или неће да зна.

паритета гласова, гласао је и председник горњег дома, и то са „да“ те је тако његовим гласом одлучено, да се предлог прима за основу специјалне дебате. Ова је одмах и почела, *али одмах код првог параграфа са победом опозиције. Судбина реформа још није — решена.*

шење кр. финансиског судишта, које је донешено у г. 1894, као што ће то доказати и рачун клирикалног фонда и тих заклада за г. 1894, кад буде штампан *и рачун за г. 1895 кад буде довршен*“.

А на свршетку, последња три реда треба да гласе овако: „... заслугом којег је *заштеђено* наших фондовима преко 35 хиљада *неуплаћена* пореза, што ће се видети из рачуна за г. 1894“.

У Српским православним црквеним општинама и пречасним парохијским звањима у горњо-карловачкој дијезези.

Јављамо, да се код нас могу добити све тамо прописане тисканице, у сврху вођења црквено-општинских рачуна; као и тисканице свију матрикула, протокола, па и експедиција и експедиција по најумеренијој цени.

Српска Манастирска Штампарија у Новом Саду.

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ 29 3—3

По налогу Слав. епарх. школошког одбора у Новом-Саду од 17. јулија 1894. бр. 607/113. расписује се овим стечај за *учитељску* III. и IV. разреда основне женске школе.

Плата је истој 300 фор., у име пофторне школе 25 фор., 6 фор. за писаћи прибор, у име стана 50 фор. годишње.

Рок стечају истиче шест недеља по првом уврштењу у „Срп. Сиону“.

Избор ће пак само у том случају важити ако рекуре садашње привремене гђе учитељице против горњег решења одбијен буде.

Из седнице м. ш. одбора у *Бачком-Петровом Селу*, 19. фебруара (3. марта) 1895. држане —

Милош Алексић Панта Поповић
епарх. нар. учитељ, перовођа председник м. шк. одбора.
м. шк. одб. и управитељ
мес. школа.

Бр. 269./I. 70. ex 1895.

СТЕЧАЈ 31 3—3

На парохију у *Погорњу* расписује се стечај. Стан у натури: са три собе и канцеларијом и т. д., сесија спада у врету бољих. Интеркалара нема.

Који желе то место добити, нека своје ин-струјисане молбенице поднесу амо до Цветих.

У *Вршцу*, 18 фебруара 1895.

Епархијска консисторија вршачка.

Бр. ЕК. 31. ex 1895.

СТЕЧАЈ 34 2—3

На парохију I. разреда у Зрмањи, личнога протопресвитерата, расписује се стечај.

Интеркалара нема. Рок пријавама до 12. (24.) априла 1895.

Из сједнице Епарх. консисторије, држане у *Планичком*, 9. фебруара 1895.

Михаило,
Епископ.

СТЕЧАЈ 30 3—3

На место *протопресвитерског помоћника* у *Вршцу* расписује се стечај:

Конкуренти имају своје ин-струјисане молбе-

нице овој консисторији поднети до 10 (22.) априла 1895. год.

Из седнице епарх. консисторије држане у *Вршцу*, дне 13. (25.) фебруара 1895.

Епархијска консисторија вршачка.

Бр. По 144. ex 1895. К. 117.

ЕДИКТ 35 1—3

Услед бракоразводне тужбе Марије Белошево рођене Зарић, становнице В. Кикиндске, против супруга јој Радована Белошевог, коме се садање место пребивања не зна, — овим се речени Радован Белошев позива, да у року од 60 дана или сам лично овој консисторији предстане, или место свога садањег пребивања дознани, пошто ће се у противном случају ова брачна парница и без њега довршити.

Из консист. седнице држане у *Темишвару* 21. фебр. 1894. год.

Епарх. консисторија темишварска.

Бр. По 157. ex 1895. К. 116.

ЕДИКТ 36 1—3

Услед бракоразводне тужбе Марије Поповићеве рођ. Петровић, становнице темишварско-фабричке, против супруга јој Младена Поповића, који је незнано куда у свет отишао, овим се речени Младен Поповић позива, да у року од 60 дана консисторији овој или лично предстане, или садање место свога пребивања дознани, пошто ће се у противном случају брачна парница и без њега довршити.

Из консист. седнице држане у *Темишвару* 21. фебр. 1895. год.

Епарх. консисторија темишварска.

Бр. 296./I. 64. ex 1895.

СТЕЧАЈ 37 1—3

На друго парохијско место у *Добрици* расписује се стечај.

Који желе то место добити, нека своје ин-струјисане молбе поднесу овој консисторији до 9. (21.) априла 1895. год.

Из седнице епарх. консисторије у *Вршцу* 13. (25.) фебруара 1895. држане.

Епархијска консисторија вршачка.

„Српски Сион“ излази сваке недеље на целом табаку. Цена му је: За Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину на годину 4 фор., на по године 2 фор., а на четврт године 1 фор. За стране земље: на годину 5 фор. Из Србије прима претплату књижара В. Валожића у Београду. Поједини бројеви стају 10 новч.

Претплата, огласи, стечајеви и рекламације шаљу се Администрацији а остали рукописи уредништву „Српског Сиона“ у Нови Сад. За огласе, објаве и стечајеве плаћа се 6 новч. од једног реда ситних слова, а за жиг сваки пут по 30 новч. — Неуплаћена писма се не примају. — Рукописи се не враћају.

Штампа: Српске Манастирске Штампарије у Новом Саду.